

Zemljepisni in narodopisni obrazi.

Nabral Fr. Jaroslav.

34.

Kozak zaporožki na obisku.

(Dalje.)

Kedar vstopi, se ne zmeni niti za sulice, naslonjene ob slamnati strehi, niti za nakopičena sedla, niti za razmetane čapke, niti za ljudi, ki se stezajo pod kolnico. V kotu ulnjaka stoji starec. Po prsih se mu razliva bledorjava brada, s katero se pojé v dve kiti razpletene brke. Na sebi ima platnene šaravare, ali široke hlače kozaške, z modrosivim pasom prepasano srajco, kratko suknjo, pa okroglo na glavo potlačeno čapko iz sive ovčine. Nekaj je premišljeval starec in nekaj snoval v mislih, na videz pa je zrl po brezštevilih panjih v ulnjaku, a ta pot le z navade, ne s pravega namena. Ta hip ni premišljeval, koliko dobička bodo vrgle buče, tudi ni opazoval, kateri roji bi utegnili prezimovati; druge misli so se podile po glavi njegovi. Kedar je Holovati ugledal Dudarja, videti mu je bilo, kakor da se je prebudil iz težkega spanja, ki ga je vznemirovalo s črnimi sanjami. Prijatelja sta se pozdravila, objela in poljubila na čelo.

„Kaj je novega pri vas, gospod Holovati? Ali se je dala krstiti hči vaša, ker imate pope tu, ali se morda moží unukinja, ali morda kaj snujete, o čemur mi še ne vemo?“

„O ne, niti krščujemo niti poročamo, kume Dudar! Poljska gospoda je postala ohola, hoče nam zaviti vrat, ali Bog se je usmilil in carici ruski vdihnil misel, da nam je prispela na pomoč.“

Dudar je zadregetal po vsem životu, kakor da ga mraz spreha, toda brzo se je spametoval in ohladil, ter omenil: „Čuj Holovati, ta zveza ne bode obrodila dobrega sadu. Carica hoče kakor volk kremplje položiti na kola, da bi potem nas zadušila in kola si osvojila. Poljak izbučí in se spametuje.“

„Ej, vi ondi za vodopadi ne ve te, kako se godi pri nas. Ljudstvo ukrajinsko plaka v solzah in v bedi, sredi bujnih planot gladú umira, in samovoljno plemstvo se nedostojno šali z ženami in hčerami našimi, in kdor se osmeli spominjati svobode, on pogine na tezalnici za ranami trinoških upraviteljev in oskrbnikov.“

„Res je, pa saj se lahko ustavi to ugnjetavanje. Ali so res izmrli vsi junaki, ki bi se mogli in znali upreti temu zlu? Zveze z Rusi nas Bog varuj! Poljaki so mnogo zagrešili, naj se pokoré za to, toda preje se hočemo ž njimi spojit kot s carico.“

„Vse je prav kume, kar govoriš, ali kri poljska mora teči. Carica ni prenapečna, kakor si vi domišljujete, obeta nam svobodo in pravoslavje, Poljaki pa robstvo in latinščino pri službi božji. Latinske maše in latinskega petja ne more poslušati naše uho, saj znaš.“

„Holovati, ozri se k vzhodu. Ali vidiš ondi plehato kuplo sobotovske cerkve? Kako kipí k višku, kako sije, kakor jasna zvezda! Gledi, prav tako bi sijal naš Hmelnicki med kozaštvom, da se ni spojil z Rusko. Silno se je pokoril za svoj greh. Na smrtni postelji je govoril te-le besede: Grešil sem pred Bogom in pred vami, ker sem bil izdal kozaštvo v varstvo cara Aleksija. Vrnite se k Poljakom in družite se ž njimi. Vi pa v ravno onem kraju, v katerem se je bil narodil in odgojil pokoreči se ataman, snujete gaden propad naši svobodi. Verujte mi, dobro je, če kaznujemo Poljake, a zveze nikar ne razdirajmo ž njimi. Brat bratu vse odpusti. Besede poslanca caričinega so prav take, kot

z medom namazan poper. Kedaj vam hoče žal biti, da ste vgriznili ta poper ali prepozno bode.“

Daljni pogovor je pretrgala novo došla oseba, pop čeherinski. Holovati ga je uljudno pozdravil in poljubil roko, tudi Dudar se je nizko priklonil, ali tako nestrpljivo kakor konj, kedar ga vreže ostru uzda v čelusti. Obrnil se je v stran in naslonil ob sabljo.

„Bog vaju blagoslovi“, izpregovoril je pop. „Kaki angel je tebe, asavula serikovskega kurenja, pripeljal čez ta prag, kjer se izvoljenci posvetujejo, kako bi oteli ljudstvo ukrajinsko iz nevolje poljske. Ali je vaš ataman vendar razdrl zvezo s Poljaki?“

Dudar je mirno odgovoril: „Duhovni oče, slabo so vas podučili o vsem. Ataman našega kurenja ni odpal od pravoslavja, da pa drži s Poljaki, to je hvale vredno. Mi in Poljaki popevamo jedno dumko, in vsi želimo iste reči — svobode. Naj se le prične bojni ples, pa se hočete prepričati, da serikovski kurenj ni poslednji, kedar je treba steptati zemljo s konjskimi kopiti, kedar je treba izdreti sabljo iz nožnic. Preje zmeljete skalovje vodopadovo, preden preverite nas, da bi z rusko carico držali.“

Tako in enako sta besedičila pop in Dudar, ter se bolj in bolj razvnela, Holovati zmaguje z glavo, ter premišljuje, kateri bolje govori. Boji se uže, da ne bi se sprla. Dudar je njegov davni prijatelj, več potov sta vkup pila, čveteri deci je on kumoval, svoje mlade dni sta se več potov drvila po Valaškem, in kresala ogenj s sabljami po tatarskih vratovih. Pop pa je prvopostavljenec cerkve čeherinske, in ker je Holovati uže star, ker se mu smrt bliža, toraj Bog ne daj, da bi se kako zameril svojemu duhovniku. Rekel je toraj: „Nu oče, nu kume! Sezita si v roke, da ne porekó ljudje, da sta dva najbolja prijatelja se pogledala z belim očesom na domu Holovatijevem.“

„Jaz nisem jezen“, odgovoril je pop. „Nikdar nisem mislil žaliti moža, katerega jako čišlam. Kot bratje idimo v občni zbor, kjer hočemo brez srda in zavisti pretehtati vse, kar zadeva občni blagor.“

Okolo hiše ste se ovijali dve jarebiki, rogovilaste in zapletene veje so narejale živo streho. Tu ste stali dve dolgi mizi pokriti s čisto belino. V skledah je bil osoljen sudak in črnomske slanike v rujavi polivki, potem méd v satovju, pšenični kolači, črni hlebi, pa na pol raztolčena sol in poper. V glinastih vrčih je stala medica pa krupnik, to je gorka pijača iz žganja, medice, popra in raznih zelišč, in na vogalu vsake mize vodka, čista kot solza. Okolo teh stvari je ležalo mnogo žlic in nožev, in so stale razne kupice, vzlasti za vodko. Blizo miz je bilo mnogo kozakov; eni so sedeli po travi, eni so hodili po dva ali po trije vkup, in se tiho razgovarjali, sablje pa so zamolklo zvenele po mehki rušnji. Divjost je sijala iz oči tem možakom.

Hišne duri so se odprle, in dolgo pričakovani protopop se prikaže z nekim tujcem ob strani. Ko je protopop prekrižal goste in hrano, vzdignil je Holovati kupico vodke, globoko se naklonil ter rekel:

„Na zdravje očetu protopopu!“ Izpil je in nahl. Protopop je napil popu, in napitnica se je vrstila za napitnico, pri katerih se je vzlasti na starost oziralo.

Ko so se malo najedli in popili mnogo vodke, a vzlasti močnega krupnika, odkašljaj si je protopop, pogladil črno brado ter omenil na kratko: „Častimo Najvišega! Častimo patrijarha! Častimo carico! Bog vas blagoslovi, bratje! Prišel sem k vam po volji sinode in po ukazu carice Katarine, ki srečno vlada ruske zemlje. Dolžni ste slušati in častiti to silno vladarico, tu vam predstavljam njenega zaupnika in poslanika. Poslušajte ga!“ Na to pokaže tujca, ki je poleg njega sedel.

Zaupnik caričin se vzdigne in govori slovesno: „Tako je, kakor je omenil prečastiti protopop. Dolžni ste slušati in častiti carico Katarino. Beda vaša je našla milost pred njenim prestojem. Na vas je sedaj ležeče, da bode poljska in judovska kri lila od nožev. Uže se bliža mnogo voz, naloženih s tem dragocenim darom, ki ga vam pošilja carica. Raznesite jih po hišah ukrajinskih od Dnjeptra do Buga, naj se kopljejo roke vernih v krvi nevernih! Ruska želí tega!“

(Konec prihodnjič.)

Mnogovrstne novice.

* **Jeli se umrje od strahu?** S tem vprašanjem pečajo se sedaj angleški zdravniki povodom sledeče dogodbe. V Kiatingu hotelo se je zadnjič dekle zastrupiti. Zavžila je v ta namen precej štupe, s katero se pokončava mrčes in se je vlegla v posteljo, kjer so našli mrtvo. Pri raztelesenji našla se je štupa zoper mrčes v želodcu še ne prebavljena. Kemična razkrojitev pokazala je, da štupa sicer mrčes umorí, človeku pa nikakor škodovati ne more. In vendar bila je mlada ženska mrtva. Zakaj je tedaj umrla? Zdravniki mislijo, da je po zavžitji po njenem mnenji morilne štupe umrla iz strahu, da ji bo sedaj treba umreti. — Pri tej priliki spominja zdravniški list na sledeč slučaj, ki se je pripetil v prejšnjem stoletju. K smrti obsojenega hudo delnika izročili so zdravnikom, da bi z njim storili psihologično poskušnjo. Privezali so ga na mizo, zavezali so mu oči in potem so mu rekli, da mu bodo na vratu veliko žilo prebodli in mu pustili kri teči, dokler mu vsa odteče. V resnici zbadli so ga na vratu, pa ne v žilo, in vbodaj bil je celó nepomenljiv prizadet s knofljo. Iz sifone (flaše) poleg njegove glave curela je neprenehoma voda na tla, tako, da je nesrečnež po sluhu mogel biti v zmotnjavi, da je njegova kri na tla tekla. V 6 minutah bil je nesrečnež iz strahu pred smrtjo umrl.

* **Poziv k napravi Radetzky-jevega spomenika na Dunaji.** Po smrti nepozabljivega feldmaršala grofa Radetzky-a pokazala se je brz splošna želja, postaviti na Dunaji dostojen spomenik temu slavnemu vojskovodji, pravemu očetu svojih vojakov in po svoji zvestobi do dinastije in ljubezni do domovine vzglednemu patrijotu, kateri je bil v teku svojih 72 službenih let pod petimi vladarji v devetnajstih vojnah.

Vojna, katera se je leto pozneje vnela, neugodnost naslednjih let in mnogovrstne druge zapreke zadržale so spolnitev te želje. Od leta do leta se krči število tistih, kateri so pod Radetzky-jem služili, bojevali se in kri prelivali; ne sme se toraj dalje odnašati, če hočejo še ostali napravo tega spomenika dočakati.

Z Najvišjim dovoljenjem prevzamem Jaz vodstvo tega početja, podpiran od odseka, kateri obsega razun mnogobrojnih tukaj bivajočih generalov iz Radetzkyjeve šole tudi zastopnike različnih krogov.

Sam eden tistih, kateri so pod Radetzky-jem prejeli krst v ognji, obračam se na svoje vojne tovariše iz one dobe z vabilom, pripomagati v ta namen.

Nek patrijotičen poziv, katerega je objavil uže pred nekaterimi meseci vrednik časopisa „Armeeblatt“, vzbudil je tako živo navdušenje v vojaških krogih, da se je precej obilno število podpisov nabralo. Ta darila posameznih, kakor ona celih oddelkov spričujejo vnovič tradicionalni duh, ki v naši vojski živi in so porok, da se tega početja udeleži ves vojaški stan monarhije, za koje brambo smo vsi poklicani s skupnimi močmi. Enako vabilo pošiljam skupnemu prebivalstvu avstrijsko-ogerske monarhije, katero gotovo ohrani Radetzky-jevemu imenu večen spomin.

Saj jih je bilo na stotisoče iz vseh krajev države starih očetov in očetov sedanje generacije, kateri so služili pod slavnim feldmaršalom in na dom vrnivši se prenesli na svojce taisto navdušenost za očeta Radetzky-ja, vsled katere je najpopularnejši junak, in katera je ogrela vsacega, ki je bil kedaj priča ljudomilosti in prijaznosti starega vojvode.

Zmiraj dokazani patrijotični čut se bo gotovo zdaj zopet kazal v veseli in mnogobojni udeležbi tega dejanja, kjer velja postaviti hvaležen spominek mnogozaslužnemu junaku, katerega so vsi narodi monarhije enako spoštovali in ljubili.

Krajcar invalida, veterana in priprostega moža je pri tej priliki prav toliko tehten, kakor zlato bogatina.

Radetzky-jev spomenik spominjal naj bode naše potomce, kaj je mogel doprinesti dvainosemdesetletni vojskovodja, kateri je ob najtežavnejših okoliščinah od vseh strani stiskan, vendar neomahljivo stal podpiran od zupanja vladarja, armade in ljubezni svojih vojakov in končno zmago čez sovražno večjo moč nakladal!

Dunaj, 27. junija 1886.

Nadvojvoda Albrecht,
feldmaršal.

Vse za to patrijotično početje namenjene doneske naj se blagovoli doposlati pod naslovom: „Wien, k. k. Oberstallmeisteramt“ ali pa pod naslovom: „Hauptkasse der I. österreichischen Sparkasse, Wien, Graben 21“. — Tudi podpisani udje odseka so pripravi darove sprejemati.

Vsi doneski se bojo precej dajali na obresti in ob enem tudi javno razglaševali z eventualnimi pregovori vred.

Izdelanje spominka izročilo se je profesorju Gšperju Zumbuschu, kateri je uže leta 1851. v Monzi kip ranjcega feldmaršala po živem možu posnel.

Dunaj, 30. junija 1886.

Nadvojvoda Albrecht,
feldmaršal, predsednik.

Princ Emerich Thurn in Taxis,
general konjice, predsednika namestnik.

(Sledi še 30 družih podpisov.)

Naši dopisi.

Dobrova 25. julija. (Različno.) Pretekli teden bil je res v polnem pomenu besede pravi teden sv. Jakoba; vročina bila je neznosna. Dné 21. t. m. bilo je tukaj na solncu med 1. in 2. uro popoldne 32° R. toplote; čudno — dné 21. maja t. l. bila je tukaj ob istem času in na ravno istem mestu tudi ravno taka vročina. V tem tednu dokončala se je tukaj in po okolici žetev toliko kot popolnoma; ajdova setev je tudi uže večinoma dognana. Trudapolna dela so se na polji izvrševala sicer ob prav ugodnem, a zeló vročem vremenu skoraj neprestano po noči in po dnevu skozi celi teden.

Rrži in pšenice bile so bolj redke in se je nekoliko manj uazelo, nego se po navadi; a zrnje bode pa dobro, polno in težko, kar ga bode.

Pretekli četrtek bilo je tukaj za otroke prvo sv. obhajilo. Izvršilo bilo se je to imenitno opravilo po moči slovesno. Povabljenčki zbrali so se bili ob določenem času v šoli, od tu šli so za šolsko zastavo spremljani po gosp. katehetu Jos. Lazniku paroma v cerkev, kjer se je ž njimi vred pri krstnem kamnu ponovila na glas krstna obluba. Točno ob 7. uri bila je sv. maša z izpostavljenim presv. Rešnjim Telesom, med katero imel je gosp. celebrant precej obširen in jako gnljiv govor,